

FORTALEZAS DENTRO DOS PROCESOS DE MUNDIALIZACIÓN TÉXTIL E RELACIÓN COA RSE A TRAVÉS DUNHA ANÁLISE DELPHI: ÉTICA OU ESTÉTICA

Arturo Luque González*, *

Juan Hernández Zubizarreta**

Carmen De Pablos Heredero***

Resumo. O obxectivo desta investigación é analizar de maneira cualitativa os factores e condicionantes que fan posible, facilitan e fortalecen a articulación do sistema de produción téxtil a nivel global xerando con isto inmensas posibilidades, moitas delas latentes. Pártese da necesidade de analizar a transversalidade de factores que se requiren para poder fabricar pezas téxtiles a grande escala. Son necesarios altos niveis de innovación e unha gran capacidade comercial. Recurriuse a diferentes expertos (55) para coñecer a súa visión a través dunha análise Delphi e posterior disección analizando as súas fortalezas, estudando as respostas dos dous paneis de expertos por medio dos cuestionarios multidisciplinares con preguntas a desenvolver sobre as hipóteses formuladas.

Palabras chave: Globalización, responsabilidade social corporativa, empresas transnacionais, corrupción, lexislación

Title: Strengths within the processes of globalization in the textile sector and their relation to CSR through a Delphi analysis: ethical or aesthetic

Abstract: The objective of this research is to analyse qualitatively the factors and conditions that make it possible, facilitate and strengthen the joint textile production system globally, in addition to creating immense possibilities. The transversality of factors required to manufacture large-scale textile, hence high levels of innovation and strong commercial capacity have been considered. Different expert opinions have been collected (55) to know their vision by means of a Delphi analysis and subsequent dissection through their strengths. The responses of two expert panels through two multidisciplinary developed questionnaires composed by open questions including different assumptions have been considered and discussed.

Keywords: Corporate social responsibility, transnational companies, corruption, legislation, Globalization.

1. INTRODUCCIÓN

A industria téxtil internacional evolucionou asentándose en varios factores como son: un sistema económico que facilita a libre circulación de capitais a través do que se impulsa (non para todos igual), tratados de libre comercio e acordos bilaterais utilizando recursos a nivel global de maneira local. En España segundo o Consello Intertéxtil Español (2016), o sector téxtil / confección representa o 6 % do emprego industrial manufactureiro, o 3,3 % do produto industrial e

* Máster en RRLL e investigador na Universidade Rey Juan Carlos, Departamento de Economía da Empresa (Administración, Dirección e Organización). Madrid. E-mail: arturo@elcandelero.es

** Doutor en Dereito e profesor Titular de Dereito do Traballo e da Seguridade Social da Universidade do País Vasco. E-mail: juan.hernandez@uhu.eus

*** Doutora en Ciencias Económicas e Empresariais. Directora do Máster Universitario en Organización de Empresas. Programa de Doutoramento e o Máster en Xestión de Proxectos Loxísticos SAP ERP. Universidade Rey Juan Carlos de Madrid. E-mail: carmen.depablos@urjc.es

**** Este proxecto de investigación nunca se podería realizar sen a aportación de todos os expertos que colaboraron de maneira altruísta e desinteresada, malia non con menor dedicación polas case 450 follas de respostas —cuantitativas e cualitativas— recibidas dos participantes obxecto de discusión académica.

o 6,2 % das exportacións industriais en 2015, ademais existen 7.675 empresas téxtiles xerando 131.000 empregos, unha cifra de negocio de 10.128 mill/€, importacións de 18.176 mill/€ e unhas exportacións de 13.759 mill/€. Conforme Acotex (2014) no seu informe anual sobre o comercio téxtil, o gasto por habitante en téxtil (confección máis fogar) supón unha media de 419 €/ano por cidadán. A nivel internacional o sector téxtil segundo los últimos datos publicados (OMC, 2015) xera unhas exportacións de pezas de roupa de 483.000 mill/€ (sen contar téxtiles que supoñen 314.000 mill/€) dos que só en Asia supoñen 290.000 mill/€. Para (Steinberg, 2011) "*cara 2050 Asia será responsable do 50% da produción mundial, Europa e América do Norte dun 15% cada unha, e América Latina e África de algo menos do 10% cada unha. A economía chinesa dobrará en tamaño á de EEUU e Alemaña será a única economía europea entre as dez máis grandes, por detrás da India, Brasil, Indonesia, Rusia, Xapón e, se cadra, Nixeria ou México. Ademais, a India convertirase na maior economía do mundo antes de 2050, xa que a súa poboación avellentará máis a modo ca de China*".

De maneira paralela impúlsanse procesos de externalización e deslocalización aumentando o crecemento industrial como sinalan Kumar & Arbi (2008), Bruce & Daly (2011) e MacCarthy & Jayarathne (2012) debido á –máis e mellor– dispoñibilidade de produtos (practicamente ad hoc), á competencia dos prezos e ao aumento das estratexias, sendo estas cada vez maiores e máis depuradas. Flores (2010, p. 67) sinala en relación á deslocalización industrial que "*a curto prazo, o peche de actividade económica nun país e o seu desprazamento a outros países causa unha redución dos empregos e o tecido produtivo na economía que sofre esa deslocalización e, en paralelo, un incremento do produto e o emprego no país nos que se realocizan. Esta afirmación resume o consenso dos especialistas sobre os efectos da DI*". O caso do sector téxtil serve como exemplo de coordinación e expansión do outsourcing podendo xerar unha imaxe próxima como é o caso de poder elaborar unha sinxela camisa en calquera parte do mundo contando coa participación de decenas de compoñentes como son o tipo de fío, botóns, tinguiduras, lavado¹, pescozo, mangas, pasado a ferro, corte, confección, tecido de petos, etc., ofrecendo unha simbiose sen límites, o que supón un aumento exponencial de provedores –xunto a vantaxes asociadas– (Nishiguchi, 1994) e servizos adxacentes como son o transporte, a almacenaxe e posta de cada colección ou peza nun tempo récord en calquera parte do mundo xerando unha vantaxe competitiva (Su, 2013). Doutra banda, aumenta o uso destes procesos, segundo Grobler, Laugen, Arkader, & Fleury (2013) as empresas que subcontratan a nivel internacional conseguen xerar un beneficio no custo, namentres que as empresas que subcontratan no propio país (interna) céntranse en acadar unha maior flexibilidade en canto á súa capacidade. Segundo Sardar & Lee (2013, p. 6) "*é obvio que o outsourcing no mercado interno non proporciona beneficios de custo. O custo é lixeiramente superior para a contratación interna, pero minimiza os riscos asociados coa incerteza da demanda, entregas tardías e pouco fiables, o compromiso de capital, a mellora e o mantemento da maquinaria, a responsabilidade social das empresas e a perda de clientes*".

Os procesos de loxística internacional son vitais dentro da industria téxtil. Conforme a Martínez Barreiro (2008, p. 4), a loxística actual presenta unha maior complexidade por mor de diferentes tendencias como son o número de entregas, sendo estas máis pequenas e frecuentes, maior condicionamento temporal, enviándose os produtos a maiores distancias tendo en conta as relacións

¹ A Axencia do Medio Ambiente do Reino Unido informou do dano engadido que se pode acumular cando os produtos químicos utilizados nos tecidos saen no lavado como son o nonilfenol (NP) e os etoxilatos de nonilfenol (NPE), produtos que se seguen a usar na produción / confección téxtil tanto en Europa [cando non hai liberación de agua residual no lugar] como fóra de Europa. [Environment Agency 2013](#).

empresa téxtil-proveedor-distribución-consumidor e a través de novas vías —tendo en conta o emerxente consumo e produción colaborativa—. Cabe sinalar o crecemento da industria da navegación² ao usar novos percorridos³ comerciais debido ao desexo producido polo cambio climático, utilizando o Océano Ártico no canto do Canal de Suez. Segundo a Oficina de Información da Ruta do Mar do Norte⁴ “grazas ao calentamento global” o tráfico de cargueiros mercantes foise incrementando, en concreto cincuenta e tres navíos no ano 2014, circunstancia que aumenta e mellora a infraestrutura loxística dotándoa de gran flexibilidade e alta capacidade de resposta. Nada teñen que ver os procesos e procedementos actuais coas anotacións descubertas en 1945 do tenente coronel de EEUU George Cyrus Thorpe datadas en 1917 sobre “*Loxística pura: a ciencia da preparación para a guerra*”. Hoxe en día gran parte da batalla das multinacionais téxtiles reside nos seus operadores loxísticos que son empuxados polos consumidores e clientes (multinacionais téxtiles) a un axuste de prezos no *stockage* (almacenar as pezas de roupa para seren enviadas ás tendas), en moitos casos cunha dispoñibilidade de 24 horas para poder abastecer as súas necesidades ou centros intermedios, reducindo os períodos de entrega e inclusive solicitando novos servizos como a capacidade de distribuír directamente ao cliente a través da venda online, trazabilidade de produtos, etc., sendo estes operadores os apéndices principais para poder producir e vender ao ritmo que esperan as compañías.

A xestión do coñecemento marca calquera tipo de desenvolvemento industrial, daí que a súa eficiencia a través de diferentes canles, moitas delas en tempo real (Buxmann, 1999), (Gil, Mollá, & Ruiz, 2008) que teñen as diferentes multinacionais téxtiles, así como de filiais, provedores, externalizadas, etc., a fagan imprescindible para coordinar as necesidades dos consumidores, das propias fábricas ou dos provedores. Actualmente establécense miles de relacións á hora de producir unha peza de roupa destacando a multiplicidade de provedores (con capacidade de achegalas aos mercados) aproveitando unha rápida resposta (Guercini & Runfola, 2004) para así poder cubrir os requirimentos necesarios baseados moitos deles na mellora continua.

A habitual alta rotación de traballadores dentro do contexto téxtil é difícil de erradicar por completo en países onde a cultura, relixión, necesidades da poboación, escasa cobertura social, formación, presión institucional, baixa implantación sindical, etc., teñen as súas propias prioridades. Boix (2015) nun informe realizado sobre a situación actual do sector téxtil en Vietnam, observa “*unha notable redución da alta rotación anual do cadro de persoal comprobada en viaxes anteriores, cando era do 20 ao 40% nas fábricas visitadas en 2011. Agora era do 5 ao 7% nas do vestido, e moi desigual nas do calzado: do 30% na de Ho Chi Minh City e do 3% na de Haiphong*”, circunstancia que non fai máis que evidenciar o progreso por parte

² “Un estudo de IHS Global indica que en 2007 a industria de navegación valía 432.000 millóns de dólares (un 0,5% do PIB do planeta) e daba traballo, directa o indirectamente, a 13,5 millóns de persoas. A ampliación do porto de Róterdam dá unha imaxe do que van ser os novos tempos. Hai unha terminal adicada ao desembarco de etanol. E o terreo gañado ao mar está franqueado por decenas de xeradores eólicos.” Noticia titulada “*Cinco navieras mueven el mundo*” elaborada por Thiago Ferrer Morini a través do diario Elpaís.com o 8/03/2015.

³ Segundo Huigen Yang, director xeral do Instituto de Investigación Polar de China “[...] os escenarios a longo prazo baixo os cales entre un cinco e un 15 por cento do comercio internacional de China, maiormente tránsito de contedores, utilizaría a ruta para 2020. Un 10 por cento do comercio proxectado de China para 2020, por exemplo, tería un valor de 683.000 millóns de dólares, dixo. “Esta ruta prepárase de xeito construtivo [...] entón a demanda estará aí, sería unha cifra enorme”, engadiu. Noticia titulada “China planea primer viaje comercial a través de atajo Ártico en el 2013” elaborada a través de Reuters o 12/03/2013.

⁴ Northern Sea Route Information Office a cal publicou unha listaxe sobre os tránsitos de cargueiros a través da ruta do Ártico, que aumenta tódolos veráns.

do país asiático, circunstancia que se porá enriba da mesa dos xestores téxtiles á hora de decantarse por producir nun país ou noutro.

A presión internacional, así como a lóxica dos tempos, permitiron que namentres se degradaban moitas das condicións laborais adquiridas polos traballadores nos países avanzados, paralelamente as mesmas foron —malia que de forma tépeda— aumentando en moitos outros desfavorecidos, —se cadra pouco máis tiñan que perder— (Flores, 2010). A irradiación de man de obra máis económica fai tempo que deixou de ser monopolizada polos países tradicionais produtores téxtiles.

Para Méndez (2013) *"o afamado made in China ten os días contados. Polo menos tal e como o coñecemos. Perante o aumento dos custos laborais no xigante asiático, a imaxe de man de obra chinesa cosendo zapatos e ganduxando chaquetas cada vez se corresponde menos coa realidade. Moitas desas fábricas de produción intensiva xa se mudaron a outras rexións asiáticas máis baratas, como Vietnam, Camboia, Birmania ou Bangladesh"*.

O poder do consumidor é vital aínda que de carácter limitado. Para Alfaya (2008, p. 6) *"a capacidade de boicot, incluso a escala planetaria, converteuse nunha realidade grazas ás posibilidades de comunicación que ofrece Internet"*. Os usuarios votan a través das súas tarxetas de crédito onde fan efectivas as súas compras, atendendo en moitos casos a canons de solidaridade ou ética empresarial malia que con resultados dispares. Para Frédéric Godart a través de Monín (2011, p. 138) no futuro da moda *"formúlanse tres opcións. Ou ben as marcas tratan de cambiar o gusto dos consumidores ao impoñerlles o seu, ou ben se crean marcas locais específicas ás que estean vencelladas financeiramente, ou ben se adaptan ao gusto local. O futuro mantense aberto"*, máis aló da verosimilitude da afirmación exportable a practicamente calquera sector, esta tamén pode atender a outra realidade e intereses como indica Boix (2013, p. 2), sendo contextualizado o caso de Bangladesh onde *"se escoitaron algunhas irresponsables voces, de procurar provedores noutros países, xa que iso só pode acabar prexudicando aos traballadores que nestas fábricas bengalíes traballan. Porque ao NON ao boicot sumamos a esixencia de corrir as terribles deficiencias comprobadas, e isto si interesa aos traballadores, aos cidadáns, de Bangladesh"*. O boicot non o realiza quen quere, senon quen pode, e os usuarios poden a través da compra como sinalan Donaghey, Reinecke, Niforou & Lawson (2014, p. 8), sendo este un elemento máis á hora de calibrar a implantación e execución de medidas de RSC ou correctivas a través de apuntar onde máis lle doe ás empresas, á súa conta de resultados.

Se os cidadáns conseguiran coñecer de maneira fidedigna que o carburante de determinada empresa provén de prácticas socialmente irresponsables e sobre todo, legalizando nun país o que nos países avanzados sería considerado como pouco de vergoñento, reduciríase o seu consumo? A resposta é que si (Serresponsable, 2014) aínda que hai un inconvenientes como sinala Chércoles (2015) ao ser preguntado sobre o poder do consumidor: *"non creo que na actualidade exista ningún procedemento no noso parlamento (congreso) para evitar a compra de morangos/tomates de Almería daqueles produtores que non respecten os dereitos humanos fundamentais dos traballadores inmigrantes"*. Daí que moitos cidadáns interiorizaran que en moitas circunstancias fábricase en países distantes onde o control laboral, así como a seguridade e a hixiene dos traballadores, distan moito dos estándares mínimos recomendados pola OIT. Por tanto, unha mala imaxe ou unha forte campaña por parte dunha ONG⁵ contra unha multinacio-

⁵ *"Igualdad Animal vincula a firmas de ropa con granjas que maltratan a conejos"*, noticia de Juan Carlos Bow a través do diario El País do 3/09/2014.

nal incumpridora poden botar por terra decenas de anos de traballo, reputación⁶ e millóns de euros en márketing.

Conforme a Kaipl (2015) a mala imaxe actual de novos directivos así como corporacións —que en moitos casos se estende— *"pódese deber á procura da maximización das ganancias no ámbito privado sen ter en conta o compromiso co público nin as consecuencias negativas que ten a sobreexplotación en sociedades en vías de desenvolvemento ou o desemprego en sectores desfavorecidos de rexións desenvolvidas"*. Se as multinacionais téxtiles son capaces de descifrar a nítida mensaxe enviada pola sociedade e o medio ambiente, conseguirán mellorar os resultados económicos ademais da súa reputación.

A empresa que decide investir en países en vías de desenvolvemento ou subdesenvolvidos, debe ter en conta aspectos fundamentais como o tipo de infraestruturas que ten o país, características dos portos (ben secos ou navegables), conexións ferroviarias, aeroportos, se existen frecuentes cortes de subministración eléctrica ou non⁷, etc. Segundo Jim Yong Kim, Presidente do Grupo do Banco Mundial, *"a ampliación do acceso á electricidade nun país como Birmania pode axudar a transformar unha sociedade: os nenos poderán estudar de noite, os comercios estarán abertos e as clínicas de saúde disporán de iluminación e enerxía para potenciar unha tecnoloxía que salva vidas. A electricidade axuda a poñer fin á pobreza"*. Welford & Frost (2006, p. 173) despois de visitaren diferentes fábricas en Asia, sinalan que a produción pódese ver reducida, ata chegar a acabar debido á falta de auga ou electricidade, *"circunstancia que é pouco probable que cambie nun futuro próximo"*. Tamén son esenciais a valoración dos custos das telecomunicacións (uso e implantación), seguridade xurídica, xa que hai que facer cumprir (ademais de aportar orzamentos) o acordado entre as partes, así como o seguimento da lexislación vixente para que a inversión non quede en saco roto e se eternicen tanto os problemas burocráticos así como os procesos xudiciais que non interesan a ningunha das partes, ademais do xa consabido respecto á contorna e a avaliación de danos emerxentes con motivo do uso de substancias tóxicas no límite⁸ da lexislación. O mercado da sustentabilidade química⁹ no sector téxtil é apaixonante e aínda está sen descubrir a grande escala, todo iso unido ao crecemento de produtos ecolóxicos e unha maior conciencia nos consumidores, o que se traduce en novas demandas. Os sistemas de certificación industrial deben ser unha panca de cambio e mellora continua —malia que a veces poden ser elementos unicamente lexitimadores— sempre que non se autorregulen, para certificar o noso produto. Segundo García Luengos (2015) *"os empresarios actúan moitas veces baixo o argumento de que se non entran nas engrenaxes dos sistemas non poden ser competitivos ou sequera desenvolver o seu proxecto empresarial; o cal pode ser comprensible pero non admisible"*.

⁶ *"Las claves para entender la caída de la reputación de Coca Cola"*, noticia do medio de comunicación Prnoticias do 19/04/2014.

⁷ "The end of the textiles quotas: A case study of the impact on Bangladesh, IMF working paper" texto elaborado por Y. Yang e M. Mlachila a través do documento de traballo WP/04/108 en Washington DC en 2004.

⁸ Os científicos Philippe Grandjean (Universidade de Harvard) e Philip Landrigan (Escola de Medicina do Hospital Monte Sinaí) publicaron o 14/02/2014 a través de *The Lancet Neurology*, un documento de investigación no que aseguran que a humanidade se enfrenta a unha *"pandemia silenciosa"*, causada por un conxunto de neurotoxinas, capaces de alterar o correcto desenvolvemento do cerebro humano. Entre todas as que citan no estudo destaca o tetracloroetileno, disolvente utilizado na industria téxtil e siderúrxica, sendo un composto perigoso tóxico cuxa exposición, ademais de afectar o desenvolvemento cerebral dos nenos, provoca numerosos problemas nos adultos que están en contacto con el no traballo. Considerándose como posible canceríxeno.

⁹ *"Os consumidores teñen hoxe en día elevadas expectativas con respecto aos artigos téxtiles mercados. Obviamente deben corresponder ao seu gusto e ser inofensivos á saúde. Porén, os consumidores esperan crecentemente que a contorna de traballo dos empregados na produción sexa socialmente aceptable"*. Información elaborada por P. GmbH o 29/12/2008 a través de

<http://www.noticierotextil.net/noticia.asp?idnoticia=84886>

Conforme Human Rights Watch (2015) a partir [...] *"de datos do Ministerio de Industria e Manufatura, as mulleres [en Camboia] representan o 90 por cento dos máis de 700.000 traballadores de indumentaria que se desempeñan nas 1.200 empresas do rubro no país"*. Esta circunstancia é unha fortaleza do sector, a cal xera capacidade de unificar sociedades con grandes desequilibrios. Os cidadáns en moitos países non teñen os mesmos dereitos, como é o caso de moitas mulleres, persoas con diferente orientación sexual ou polo simple feito de seren persoas con discapacidade, todas elas coa obriga legal e moral de ser incluídas dentro da sociedade a través do mercado laboral. As multinacionais téxtiles teñen o deber de fomentar e protexer — como en moitos casos fan— estas situacións de risco.

En relación aos procesos de negociación colectiva ou modelos multidisciplinares a través dos cales se está vehiculando parte do diálogo social internacional, destacan Os Acordos de Empresa Transnacionais (2014) AET, elaborados co apoio da Unión Europea, cuxo ámbito xeográfico de aplicación abarca o territorio de diversos Estados, segundo Kaipl (2015) *"o sindicalismo debe atopar institucións que o vehiculen máis aló das fronteiras nacionais porque a explotación e as consecuencias directas e indirectas destas afectan a todo o mundo"*. Estes acordos están asinados por corporacións —xeralmente empresas transnacionais (ET)— e federacións sindicais, son voluntarios y se desenvolven no marco da dirección dunha ET fronte a representantes dos traballadores, incluídas —en determinados casos— ás filiais e aos provedores, existindo os europeos (entre comités de empresa europeos e federacións europeas de sindicatos) e os internacionais (levados a cabo por organizacións sindicais de carácter global) tratando aspectos como *"as normas laborais básicas da OIT (os dereitos contra a discriminación, a liberdade de asociación e negociación colectiva, a prohibición do traballo infantil e forzado), reestruturación, igualdade de oportunidades, formación profesional, saúde e seguridade, dereitos sindicais e diálogo social"*, coa finalidade de previr determinados abusos xeneralizados como é o caso do sector téxtil, desenvolvendo unha normativa básica para todas as filiais e provedores dunha empresa multinacional, malia que, como indica o citado texto, *"o principal problema dos AET é o da súa eficacia e instauración homoxénea en todas as filiais localizadas en diferentes países. A actual instrumentación totalmente voluntaria, aínda que crucial como forma de preparar o terreo para unhas relacións laborais verdadeiramente internacionais, parece insuficiente para garantir que teñan, unha vez firmados, unha eficacia axeitada e unha dimensión transnacional uniforme a escala de instauración local."* A pesar da lixeira evolución en favor dunha sociedade e un dereito laboral máis sólido —e xusto— a través dos AET, poderíamos sinalar como avance máis significativo o alcance bilateral entre as partes (empresa fronte a sindicatos e terceiras partes) no canto de os deixar en mans da providencia. Como sinala Orsatti (2015) *"comparativamente co universo de empresas transnacionais, a aplicación de tales instrumentos [intergubernamentais como directrices da OCDE, Declaración Tripartita da OIT, Principios sobre Dereitos Humanos da ONU ou tribunais éticos en América Latina] é insignificante en extensión, sen descontar que representan un leve avance na exploración de formas de acción social e de difusión do tema (os "casos" perante as Directrices da OCDE non superan os 250, os acordos marco non superan os 200, a Declaración de OIT apenas se aplicou nunha docena de episodios)"*.

Ben é certo que de portas para adentro non todas as empresas están a favor de exercer o seu poder dunha maneira abafadora (demanda contra a empresa de hidrocarburos TOTAL asociada coa nacional birmana MOGE para a explotación industrial gasística, demostrado o traballo forzado e con menores) e dominante —outras manifestamente si a tenor da literatura vista anteriormente (Orellana Salvador, 2003)—, por iso é digno de admiración a maneira de proceder valente de moitas delas asinando convenios de colaboración con sindicatos, a Organización Internacional do Traballo, e textos que son un avance como o *"Acordo Marco Internacional entre Inditex e a International Trade Garments, Leather and Workers Federation sobre DDHH e*

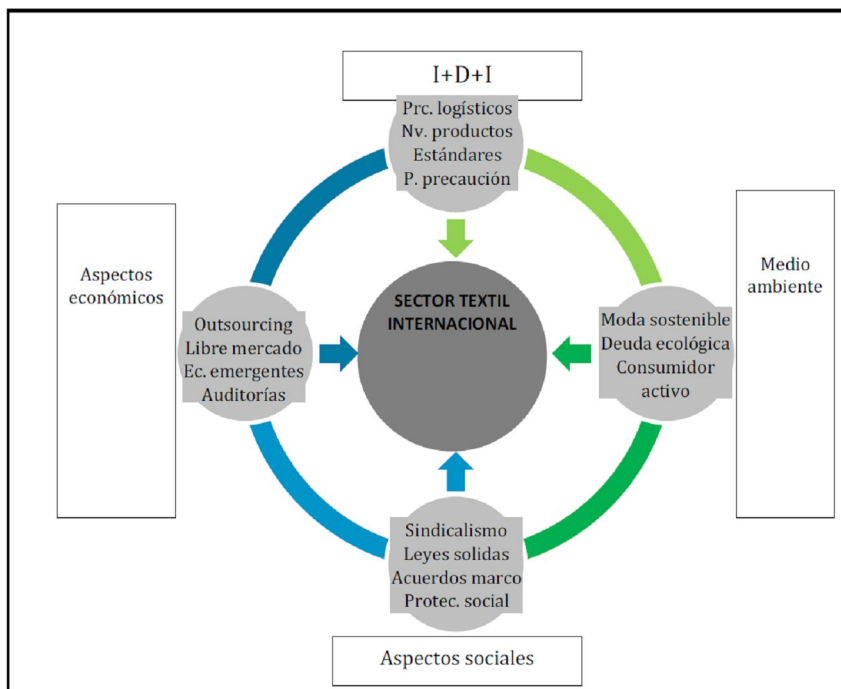
laborais na "cadea de produción" de Inditex". De feito para Donaghey, Reinecke, Niforou , & Lawson (2014, p. 8) os "[...] acordos marco internacionais (AMI) convertéronse nos principais mecanismos nas cadeas de abastecemento globais para a regulación laboral a través da negociación [...]" xunto a ONG's, colexios profesionais (institucións básicas á hora de desenvolver unha sociedade avanzada ou poñer os piares dela) e con determinados gobernos fomentando a estabilidade, os dereitos humanos e a igualdade entre traballadores e cidadáns de calquera estrato e condición, en lugar de usar anquilosadas organizacións máis propias da Idade Media que do século XXI aínda utilicen comunicacións de última xeración.

O obxectivo deste traballo consiste en analizar a información recibida por parte de 55 expertos a través dunha análise de preguntas abertas. Esta técnica permítenos afondar no sector téxtil a nivel internacional, neste caso a través das súas fortalezas, coa finalidade de obter información máis precisa debido á extensión de respostas, a cuestións non preguntadas (Valles, 2014) — confesión dos entrevistados (Callejo, 2002)—. A miúdo a cantidade e calidade das respostas son maiores como foi no noso caso. Ademais de ser unha técnica na que o experto consultado se atopa cómodo debido á confidencialidade das respostas ao non amosar os resultados de maneira nominativa. Esta circunstancia é vital debido ás diversas responsabilidades dos participantes, principalmente segredos empresariales así como deber de sigilo noutros casos, quedando claro igualmente o compromiso dos participantes nun proxecto como este sen ningún tipo de ánimo de lucro máis aló da divulgación académica, tendo a xentileza de compartir coñecemento e pór ao servizo da sociedade e empresas os factores que fan que os procesos de mundialización na órbita do sector téxtil xeren maiores fortalezas.

Por todo o anteriormente descrito entendemos que o método normalizado proposto por EIRMA¹⁰ (European Industrial Research Management Association) xunto coa entrevista de expertos serán os métodos axeitados para analizar dende calquera vertente, incluída a empírica, os protocolos existentes, tendencias futuras, metodoloxía de traballo actual, riscos, tendencias internacionais dun desenvolvemento industrial vencellado á eliminación de fronteiras, pero baixo o paraugas dos procesos de mundialización.

Figura 1. Factores que inciden positivamente no proceso global de fabricación textil

¹⁰ A European Industrial Research Management Association - EIRMA (Asociación Europea para a Administración da Investigación Industrial) ten como fin axudar ás empresas a mellorar a xestión e organización das súas actividades de innovación e I+D. Trátase dunha organización, sen ánimo de lucro, creada en 1966 grazas á iniciativa conxunta da industria europea e a OCDE (Organización para a Cooperación e o Desenvolvemento Económicos), adicada a promover o intercambio aberto de experiencias entre profesionais de recoñecido prestixio.

Fonte: elaboración propia

Na figura nº1, factores que inciden positivamente no proceso global de fabricación téxtil, amósanse de maneira gráfica algúns dos factores que poden crear certeza e valor á hora de analizar o sistema de produción téxtil. Inciden gran cantidade de procesos, procedementos e intereses (a miúdo non aliñados cos dos consumidores). Ábrese un espazo de posibilidades ilimitadas tanto técnicas como produtivas asentadas en novos paradigmas como son o respecto e promoción do medio ambiente, novos compoñentes (asentados no principio de precaución) e vertixinosos procesos loxísticos. Tamén existe unha abertura ante novos axentes que de maneira directa velan pola seguridade dos produtos e usuarios como son os consumidores activos (a través de ferramentas 2.0 e poder de compra) que permiten condenar a empresas irresponsables ou estudos independentes que poden aforrar moitos custos —como os sanitarios debidos a danos emerxentes sufridos polo uso de substancias perigosas—, todo iso unido á libre circulación de capitais que ademais de traer consigo desigualdades, non cabe dúbida que mellorou a calidade e dispoñibilidade dos produtos.

2. METODOLOXÍA

Para a elaboración deste proxecto de investigación usáronse dúas técnicas cualitativas como son a entrevista neste caso de forma escrita para coñecer o punto de vista do experto, (Strauss & Corbin, 1990) e a técnica Delphi (Ruiz Olabuénaga & Ispizua, 1989) e de Rincón, Arnal, Latorre, & Sans (1995) cara dous paneis de expertos multidisciplinares, coa finalidade de analizar a situación da produción téxtil internacional dende diferentes puntos de vista. En moitos casos existen factores interconectados debido ás ramificacións e dependencias do sector necesarios para producir, así como á similitude de moitos factores identificados noutros procesos produtivos onde inciden igualmente os procesos de mundialización asociados a miles de provedores, sistemas económicos que favorecen o comercio ou sinxelamente ter á poboación en alerta á hora de comprar produtos en empresas máis responsables. Hoxe máis ca nunca son necesarios novos modelos explicativos (Arias, 2003) que conxugan novas técnicas de coñecemento, ferramentas, medios, canles e información que igualmente se utiliza nas

empresas téxtiles para poder producir sen ningún tipo de asonancia, inclusive en áreas de incertidume ou de falta de evidencia empírica como sinala (Pill, 1971) coa finalidade de obter solucións colexiadas apoiadas nunha transversalidade que demanda a sociedade contribuíndo a un sector téxtil menos vulnerable e con gran cantidade de posibilidades.

3. O MÉTODO DELPHI

O método Delphi ten a capacidade de analizar situacións do pasado, presente e futuro a través da comunicación grupal en conxunto (Linstone & Turoff, 1975). A participación dun conxunto de expertos —no noso caso 55, ver anello II— é esencial para que a través das características prospectivas que ofrece de maneira intrínseca o propio método, poidanse pór de relevo *as fortalezas dentro dos procesos de mundialización téxtil e relación coa RSE*. As situacións colexiadas son máis fiables que as individuais (Mengual, 2011). No caso do sector téxtil internacional, a procura e obtención de información non é moi homoxénea nin está ao servizo de todos os públicos. Débese a moitos factores como a cantidade de provedores, segredos empresariales, hermetismo de boa parte do sector así como preguntas máis ou menos incómodas e, en definitiva, dificultade para atopar información (Vélez Pareja, 2002).

O procedemento baséase na identificación e contacto cos expertos así como a elaboración das preguntas previa análise da bibliografía existente, circunstancia que marca a proactividade dos participantes á hora de obter información de calidade, xerando unha gran predisposición por parte dos expertos consultados ao elaborarse preguntas moitas das cales malia que cotiñan maior profundidade, son igualmente aptas para todos os públicos.

PROCESO SEGUIDO

Unha vez identificada a proposta de análise *"a falta de ética de moitas empresas e gobernos perante o continuo e sistemático incumprimento da normativa laboral, dereitos humanos, etc., así como a análise de novos métodos de produción e xestión empresarial que poden incidir niso xerando novas posibilidades de crecemento"*, acudíuse a un panel de expertos coa finalidade de coñecer as fortalezas do sector téxtil internacional elaborándose unha serie de cuestionarios con preguntas de todo tipo (Valles, 2014, pp. 68-71) para extraer a maior información posible, segundo Martínez Piñeiro (2003, p. 452) *"o investigador elabora a partir das respostas recibidas o segundo cuestionario, moitas veces xa de respostas pechadas que posibilitan un tratamento estatístico das respostas do grupo"*. Trátase de conseguir consenso entre os participantes ou en ausencia deste o maior acordo posible.

MODELO DE CUESTIONARIO *Ver Anexo I

O cuestionario, como ferramenta esencial do proceso dividiuse en dúas partes, conxugándose a recompilación de datos cuantitativos e cualitativos¹¹ estes últimos coa finalidade de obter maior información a través de métodos alternativos aos habituais, apoiándose nas respostas directas dos participantes. A finalidade de elixir esta técnica foi a temática a analizar, así como o nivel de profundidade por parte dos participantes na área de coñecemento esixido. Na análise participaron dous paneis, 1º expertos en RSE, xestión, lóxística, xuristas, suxeitos activos da vida institucional, economía colaborativa, economía social, enerxía, migracións, ética, etc., e 2º expertos en epidemioloxía, laboratorios, científicos químicos e expertos en riscos, incluídas tamén preguntas multidisciplinares —e comúns aos dous cuestionarios— nas cales de maneira directa ou indirecta o panel de participantes puidera responder debido ao seu sólido coñecemento.

O primeiro dos cuestionarios elaborouse con 15 preguntas abertas orientadas á RSE, globalización, corrupción, ética empresarial, protección dos trabaxadores, riscos, empuxe do consumidor,

¹¹ As preguntas abertas en forma de cuestionario ou entrevista en profundidade son unha metodoloxía cualitativa válida para a recolleita de información para a investigación.

ONG's, etc., a través dun modelo de entrevista escrita baseándonos na literatura existente. O segundo deles foi elaborado con 11 preguntas abertas orientadas a expertos en riscos químicos¹², tóxicos, axencias de avaliación, tinguiduras téxtiles, etc., coa excepción de que 4 das abertas eran comúns entre os dous.

Despois dunha primeira rolda de cuestionarios enviados e recibidos (analizáronse de maneira cualitativa as respostas dadas ás 15 preguntas abertas de expertos en RSE, lexislación, globalización, representación colectiva de traballadores, así como as 11 preguntas abertas realizadas a expertos en química e riscos, para engadir as súas consideracións —previa análise— a través das fortalezas para a "*obtención dunha opinión grupal fidedigna a partir dun conxunto de expertos*" (Landeta Rodríguez, 2002, p. 39).

4. RESULTADOS

Unha vez rematada a etapa de envío e recolleita de datos mediante os cuestionarios de ámbalas dúas roldas realizadas entre o 01/05/2015 e o 30/07/2015, decidimos quedarnos só cos da primeira rolda, xa que da totalidade de cuestionarios recibidos, pasamos a recoller na segunda rolda só 12, os cales contiñan practicamente a posición inicial e incluso algún non respondeu xa que se lle explicou no procedemento que en caso de non o facer nas roldas sucesivas, manteríanse as valoracións iniciais. A partir daí, pasouse a analizar cualitativamente os datos recibidos das respostas abertas empezando pola primeira pregunta analizando as respostas de todos os participantes sobre a mesma, e así sucesivamente co resto coa finalidade de comparar, obter semellanzas, diferenzas, propostas, etc., de cada resposta en relación ao resto para así chegar a un consenso. A continuación detallamos a análise realizada dos datos cualitativos antes de presentar os resultados obtidos.

4.1 RESULTADOS CUALITATIVOS, OPORTUNIDADES EN RELACIÓN AO SECTOR Téxtil ****elaborado a través de 55 expertos participantes no estudo.

Mellores custos salariais en países subdesenvolvidos ou en vías de desenvolvemento visto dende o punto de vista empresarial.

Capacidade de desenvolver grandes producións téxtiles debido ao menor custo en comparación cos países avanzados.

Facilidade de acceso a materias primas (algodón) en países en vías de desenvolvemento ou subdesenvolvidos.

O consumidor cada vez que compra "vota" coa súa decisión e elixe o mundo no que quere vivir.

A responsabilidade das empresas polos produtos nocivos que utilizan (tanto de maneira directa como pola exposición inadvertida), xerará novas responsabilidades, así como novos modelos de negocio para as empresas responsables que respecten o medio ambiente e melloren non só a legalidade senón a realidade.

O establecemento de responsabilidades non só para provedores, contratistas e subcontratistas, senon tamén para a empresa matriz, xeraría certidume no mercado -sobre todo para as empresas cumpridoras.

As sancións teñen que ser elevadas e contundentes para disuadir ás empresas a utilizar substancias nocivas para a saúde e o medioambiente. Esta situación, así como a imputación destes custos sanitarios equilibrarán a situación de asimetría existente e mellorarán os estándares.

O sindicalismo non sempre é eficaz pero é necesario (destaca o coñecemento legal a nivel nacional e local). Sen o fortalecemento dos sindicatos de clase nos países emerxentes non hai demasiadas posibilidades de cambiar a situación das clases traballadoras nin a actuación das multinacionais localizadas nos países subdesenvolvidos.

Actualmente existen programas de comercio xusto que garanten que a determinados provedores de algodón se lles pagan salarios dignos pola súa materia prima e traballo, pero actualmente non

¹² Joachim Schuz, Investigador da Axencia Internacional de Investigación sobre o Cancro "*Está claro que a contaminación en Europa causa cancro*" información elaborada por N. Bar Benabarre a través de Elpaís.com do 21/12/2015

semella importar moito quen corta e cose ese tecido e en que condicións o fai. Sería máis efectivo por países sabendo que todos os traballadores do mesmo reciben un salario digno.

A RSC podería ser parte da solución ao problema téxtil, establecendo bases de comportamento ético e responsable.

Unha lei ben desenvolvida e constituída será xuíz do impacto social.

Para as empresas, o desenvolvemento das telecomunicacións e a tecnoloxía permitiron a mobilidade de capital e persoas dunha maneira que se trastocou o paradigma espazo-tempo e modificou tamén os procesos laborais, sendo unha vantaxe para moitas delas.

O escrutinio da opinión pública está obrigando á xestión empresarial a reformularse. Podería ser un cambio dende fóra.

Os sindicatos actúan como catalizador dos intereses dos traballadores converténdose nun foro real que se opón aos intereses particulares do empregador, ben sexa empresa ou Estado.

A diminución de dereitos e organización por parte dos traballadores pode ser detida e revertida se os mesmos conseguen organizarse de maneira eficaz ante o poder das empresas e os Estados.

Os sindicatos están desenvolvendo un rol interesante como verificadores de boas prácticas.

Malia que o consumidor de maneira individual non ten moita marxe de acción á hora de facer desaparecer unha marca, entre dous bos prezos, elegirá o que mellor xestión desenvolvea.

As auditorías laborais non están solucionando os abusos laborais, sociais ou medioambientais nalgúns países aínda que si están contribuíndo á mellora das condicións.

En España as empresas téxtiles que subcontratan teñen responsabilidade subsidiaria (debería de ser exportable ao estranxeiro).

A mobilización social ten a capacidade de xerar presión sobre os poderes administrativos e xudiciais para que o control sexa efectivo.

Existen provedores que cumpren a normativa (ex. EC R44) como no caso de BabyAuto, daí que se decidan por este tipo de provedores en lugar doutros.

A calidade e cantidade de produción téxtil en países subdesenvolvidos foi crecendo así como a estabilidade de países produtores.

Os grandes centros comerciais, teñen a capacidade de ofrecer pezas de roupa con tecidos sostibles e ecolóxicos. No caso da empresa Ecoology non sería visto como unha ameaza senón como unha forma de comunicar e educar -ademais de crear curiosidade- que doutra maneira se cadra moitos consumidores, non terían acceso a ese tipo de moda sostible.

A moda ecolóxica ten os seus propios selos que garanten a composición e a procedencia de cultivo e tratado orgánico dos tecidos. Organizacións como GOTS <http://www.global-standard.org/es/> encárganse de controlar toda a cadea de produción téxtil ecolóxica e socialmente responsable.

En China a modo de exemplo o sindicalismo está emerxendo e vai ter unha importancia decisiva á hora de consolidar dereitos laborais.

A mellora das comunicacións e o transporte en determinados países produtores axudou a que a produción avance cara eses lugares. A revolución tecnolóxica reduciu os custos derivados das distancias a mínimos, de tal forma que producir algo aquí ou a dez mil quilómetros deixa de ter custo engadido.

A RSC pode contribuír ao cambio de mentalidade da empresa dende dentro.

Imposibilidade máis aló dos Convenios da OIT de impoñer obrigas concretas ás ET.

O establecemento de Acordos Marco Internacionais por parte de federacións sindicais internacionais significan un avance malia que se procuran neutralizar dende determinados gobernos nacionais e organizacións internacionais debilitando así a negociación colectiva.

Acceso a medios dixitais dentro da dimensión do traballador —e non só consumidor— que axudarán a difundir prácticas inaceptables co risco que suporá para esas empresas a súa aparición pública.

A globalización laboral traerá consigo unha maior mobilidade transnacional, sobre todo de forza laboral cualificada.

Cada vez existe unha maior tendencia de retorno da produción en proximidade (series máis curtas, menos iniciais, produción do que se vende polo que debe de reaccionar rapidamente, cousa imposible se se fabrica en Asia...) o que será un golpe mortal para a supervivencia deste modelo en Asia tal

e como se está instaurado actualmente.

O beneficio de imaxe pode ser positivo se nos convencemos que algo é bo para a imaxe e ao mesmo tempo fai actuar ás empresas de maneira máis ética, os consumidores poden convencer á organización de que actuar “ben” ten un beneficio.

O actual sistema político apoiado no liberalismo e a nivel económico no capitalismo, ademais de acadar unha redución de dereitos laborais nos países desenvolvidos, non nos pode facer esquecer os avances que se realizaron en termos de estándares de dereitos noutras partes do globo.

Existen mecanismos de control das inversións públicas e privadas no sector público nos que a apelación ao cumprimento dos estándares laborais ou ambientais pode ser moi útil.

Nunha fase inicial as ET téxiles producían en determinados países por un tema de custos (visto en debilidades), pero posteriormente influíron outros temas relacionados coa desaparición da produción nos países desenvolvidos e coas inversións nestes países o que permitiu melloras importantes na eficiencia e que determinadas partidas só se poidan producir aló (xa que nos países avanzados non existe a estrutura produtiva necesaria).

A produción téxtil que se desenvolve en determinados países asume unha probabilidade menor de recibir multas e estas se se produciran serían de menor contía, incluso saíría máis barato pagar a multa ca cumprir coa norma.

O efecto da incorporación das economías emerxentes e as súas novas “clases medias” que no plano do consumo crearán novos mercados e consumidores de efectos positivos, en si mesmos creadores de emprego.

As institucións internacionais e os Gobernos deben e están sendo presionados para que exista unha cobertura mínima de seguridade social acorde coas limitacións de cada país e os recursos da empresa.

A empresa non crea unha demanda senón que responde a unha demanda específica latente como pode ser o caso da adaptación de produtos a determinados países (comida, relixión, etc).

A industria química estase movendo cara a eliminación de metais pesados nas súas formulacións de tinguiduras.

Dentro da actividade téxtil, os países máis adiantados centráronse naquelas fases da cadea téxtil que lles aportan máis valor: deseño, loxística, comercialización e comunicación cos clientes.

En relación ao actual sistema económico e principio de precaución (debaténdose igualmente no acordo comercial TTIP), é entendible que un programa de probas máis consciente e continuamente actualizado ten menor custo que loitar contra as demandas xudiciais, destrución de imaxe e confianza empresarial, ademais de ter que redeseñar a operativa de novo que puideran derivarse de actuacións precipitadas non desexadas.

A química sintética, permite hoxe en día eliminar calquera tipo de compostos sospeitosos para a saúde antes de seren considerados aptos para o consumo.

O recoñecemento das evidencias científicas (a través dos riscos químicos) axudaría á industria a mellorar o uso de químicos máis seguros por enriba das lexislacións existentes.

O control sobre a toxicidade dos produtos en determinados contextos mellorou, xa non se prohiben moitos dos usos ao demostrar un perigo senón pola sospeita.

Hai que ter presente que o desenvolvemento industrial non ten que supoñer un risco para as persoas e o medio ambiente.

A industria téxtil española adicada á tinguidura e estampación está obrigada á instalación e utilización de custosos sistemas de depuración de augas. Isto levou a que as empresas mellorasen os seus procesos tomando medidas como a eliminación de procesos con altos consumos de auga, a substitución de produtos químicos máis facilmente eliminables e menos contaminantes, ou sistemas de dosificación automática.

En epidemioloxía téndese a ser moi conservador, e os límites (máximos de exposición) adoitan fixarse entre mil e cen mil veces por debaixo das cantidades que non amosan ningún efecto sobre a poboación humana. Este intervalo é o que provoca distintos límites segundo o organismo internacional e, por tanto, segundo os países.

A roupa e a alimentación que se elabora cada día son máis seguras e xeran menores riscos para a saúde.

Fonte : elaboración propia

5. CONCLUSIÓN

A idea de preguntarse sobre a situación actual do mercado internacional téxtil pode que nos faga sentirnos incómodos tanto debido ás súas sombras, como pola capacidade de xerar luz e transportarnos a un universo de posibilidades creando con iso un novo paradigma económico e social. O futuro produtivo e a súa relación coa contorna deben de ser sostibles seguindo un camiño que permita vivir e xerar riqueza para todos en equilibrio.

A actividade produtiva téxtil débese desenvolver en harmonía a través das súas políticas de innovación e control apoiándose nunha correcta xestión do coñecemento¹³. Existen outras áreas de negocio e fontes de oportunidades dentro do sector téxtil menos coñecidas (ou menos rendibles hoxe en día) como son o uso de tinguiduras naturais, evolución de produtos ecolóxicos, trazabilidade do 100% de produtos e provedores, uso de materias primas pagadas a un xusto prezo ou o principio de precaución como pilar de calquera acordo comercial entre países ou estruturas supranacionais que permiten poder coñecer de maneira fidedigna as empresas que son responsables. Preguntando sobre esta última cuestión sobre se *O principio de precaución segundo a UE freea o desenvolvemento industrial, o actual modelo económico é compatible coa seguridade dos consumidores e os traballadores?* Para Romano (2015) *"en absoluto [...] freea o desenvolvemento industrial. Pola contra, malia que é un principio que debería rexer a política e normativa europea, a súa falta de aplicación está freando a innovación e o desenvolvemento de tecnoloxías y produtos limpos, mantendo unha estrutura industrial insostible"*. Para Cattermole (2015) experta no sector con máis de 25 anos de traballo nunha empresa multinacional líder en pantalóns *"o principio de precaución aumenta a innovación e o desenvolvemento industrial"* daí que a súa aplicación sen subterfuxios sexa unha clara vantaxe competitiva e unha sólida fonte de negocio.

A actividade produtiva debe aumentar a certidume de traballadores, competidores —e a contorna— que desenvolven actividades produtivas, así como para os consumidores e pobos que en moitos casos deixan a súa cama, o seu ar e os seus recursos naturais para producir en vantaxosas condicións en favor das ET. En Birmania segundo Cuello (2015) desenvolveronse *"[...] unha serie de medidas de liberalización económica, máis de 150 leis que puxeron as bases para o aumento exponencial do crecemento que vive Birmania na actualidade"*.

Dentro das fortalezas do sector —ou alomenos un paso adiante— destacan a firmeza de moitas empresas en favor dos AMI (acordos marco internacionais). Os procesos de negociación colectiva atópanse en horas baixas (Flores, 2010 e Stevis, 2010), do mesmo xeito que se evidenciou que as políticas RSE non teñen a capacidade suficiente por si mesmas para solucionar moitos dos problemas reais que afectan á sociedade e á contorna —non é da súa incumbencia— nin sequera de controlar o 100% do modus operandi produtivo das ET téxtiles (véxase o colapso de Rana Plaza en Bangladesh¹⁴) onde as políticas de RSC e códigos de conduta estaban vixentes pero serviron de pouco (Navarro, 2013) demostrando a súa inoperancia. Daí que se deran conta as ET que por si soas non son capaces de producir a baixo custo, respectar os dereitos humanos

¹³ En Birmania *"as manufacturas beneficiáronse dunha atracción directa da inversión internacional, con estatísticas asegurando que en 2014 abriuse unha nova fábrica téxtil cada semana. Na actualidade, o 14% das exportacións totais e o 70% dos traballos industriais en Yangon están representados por este sector. A industria téxtil está empezando a destacar, con empresas occidentais xa establecidas e máis empresas manufactureiras españolas que ben poderían participar deste proceso"*. Información elaborada por H. Cuello a través do Real Instituto Elcano do 16/12/2015.

¹⁴ *"After Rana Plaza: The Interviews"* vídeo no que se explica en primeira persoa a través de varias entrevistas a situación posterior ao colapso do mega complexo de obradoiros téxtiles sinistrado de Bangladesh. Texto elaborado por Socialeurope.eu o 6/11/2014.

e manter a paz social onde se asentan o seus obradoiros ou confluír de maneira real coas necesidades ambientais tan abafantes hoxe en día. Ese é o contexto —ademais da permisividade internacional— no que aparecen os AMI, sendo un pequeno paso adiante en favor dunha produción máis segura, tendo presentes as connotacións propias de cada lugar de produción. A modo de exemplo en Asia copiar un produto é honrar (Careaga, 2014), ou o traballo dun adolescente de 15 anos—ademais de poder contar con descendencia propia—, é un orgullo para a comunidade e para o mesmo traballador (Cordero, 2015). Poder contribuír mediante o seu traballo ao sustento familiar namentres que en moitos países avanzados ese mesmo menor se se descubriera traballando, o seu proxenitor sería moi probable que se lle retirara a patria potestade, ademais do conseqüente rexeitamento familiar, social ou o seu posible paso polo cárcere, ten que nos axudar a mellorar sobre as sinerxías sociais e as súas posibilidades. É por iso que a pedagogía debe aplicarse antes de enarbora campañas de boicot —malia ser en moitos casos efectivas e necesarias— tendo que ponderarse e contextualizarse na súa xusta medida.

Producir con seguridade apoiándose a modo de exemplo nos acordos contra incendios de Bangladesh¹⁵, non pode supoñer un risco, máis unha fortaleza e unha vantaxe exemplarizante que non debe de quedar só aí, circunstancia que debe de ser protexida e controlada polos organismos internacionais destinados a tal efecto, que os hai aínda que non se adaptaran aos tempos ou delegaran as súas responsabilidades cara outros tipos de accións como elaborar informes. Non é asumible que as ET estean obrigadas a cumprir unha normativa en países avanzados mentres que paralelamente teñan que competir con outras que de maneira directa o indirecta aplican unha lexislación máis frouxa, con menos restricións á hora do uso de forza laboral ou con substancias químicas prohibidas polo mero feito de producir noutro país e alí estaren permitidas.

Como exemplo de fortaleza no sector téxtil destaca a responsabilidade subsidiaria das empresas que subcontratan (Rodríguez Garavito, 2007), existindo voces —e unha realidade urxente— que reclama responsabilidade solidaria dentro de toda a cadea de produción internacional ao supoñer maiores garantías para os traballadores (Iranzo & Richter, 2012) obrigando ás empresas a seren máis dilixentes sobre as empresas que subcontratan, asumindo unha responsabilidade real.

A autorregulación sen elementos punitivos é difícil que consiga erradicar determinadas prácticas que aínda sendo legais en moitos casos desencadean en condutas irresponsables. Daí que a responsabilidade a través dos AMI xere un pequeno avance.

As novas formas de consumo —social— colaborativo apoiado en redes sociais e na redución de custos ao seren compartidos, poden axudar a mellorar a responsabilidade das empresas. Para a experta en consumo colaborativo¹⁶ de OCU (Apesteguía, 2015) "*as empresas industriais como figuras que centralizan o capital tamén están en risco pola competencia das grandes plataformas dixitais (Amazon, Google, Ali express, Etsy....), que están acaparando cada vez máis sectores. Vamos cara unha realidade onde as empresas vanse converter en provedores das grandes plataformas dixitais, competindo en igualdade con microempresas/ particulares capaces de prover servizos cunhas barreiras de entrada menores*", ademais da existencia dou-

¹⁵ *Acordo sobre incendios e seguridade nos edificios (fábricas) de Bangladesh, de 2013*, sendo este pacto independente e deseñado para facer que as fábricas de roupa de Bangladesh sexan lugares de traballo máis seguros. Inclúe inspeccións de seguridade independentes nas fábricas así como a publicación de resultados destas inspeccións <http://accord.fairfactories.org/ffcweb/Web/ManageSuppliers/InspectionReportsEnglish.aspx>

¹⁶ Podemos destacar a modo de exemplo diferentes plataformas de consumo colaborativo como Wwoofing (ou wwoof, que significa Willing Workers on Organic Farms, traballadores en granxas ecolóxicas), HelpX, Crewing, volunteering, Couchsurfing, Workaway, etc.

tros contrapoderes como ONG's que en moitos casos colaboran con gobernos e empresas a modo de verificadores.

As novas necesidades da sociedade procurando produtos máis sostibles unidos ao aumento de posibilidades técnicas e creativas que permitan a elaboración de novas coleccións téxtiles de maneira máis áxil, á carta —prácticamente semanais—, crearon un novo modelo que se debe entender. Hoxe en día dispónse de produtos a un simple clic de ratón, reparto de produtos a través de sistemas autónomos, reducións de tempos de espera en todos e cada un dos elos da cadea de produción, así como un futuro próximo cargado de melloras que nos farán a vida máis cómoda e sen saír de casa. Podemos destacar medicións que comportan ter un xastre virtual, escolla dos compoñentes das túas pezas de roupa á carta, pezas que vixían a nosa saúde¹⁷, e por que non fabricalas no rocho da nosa casa reutilizando o 100% dos compoñentes?, todo iso unido á predisposición de países máis achegados e con gran calidade produtiva de carácter intensivo como Marrocos. Todas estas cuestións deben ser valoradas en equilibrio para construír un mercado téxtil internacional sólido —non só a través das contas de resultados— senón aproveitando o crisol de fortalezas existentes de maneira sostible.

BIBLIOGRAFÍA

- ACOTEX. (2014). <http://www.acotex.org>. El comercio textil en cifras.
- ALFAYA, V. (2008). *RSE La empresa sostenible*. Ferrovial. Disponible en <http://docplayer.es/1593367-Responsabilidad-social-empresarial-rse-la-empresa-sostenible.html>.
- APESTEGUÍA, A. (07 de 2015). Gestión y control de la cadena de valor dentro del sector textil en países en vías de desarrollo, hacia los límites de la logística y el outsourcing: Ética o Estética. Documentación propia extraída de un análisis DELPHI/entrevista al autor.(A. Luque, Entrevistador)
- ARIAS, M. (2003). *Metodologías de investigación emergentes en economía de la empresa*. Bordeaux: ", Papers Proceedings 2003, XVII Congreso Nacional XIII congreso hispano-francés AEDEM, Université Montesquieu Bordeaux IV.
- BOIX, I. (2013). *Bangladesh: En defensa de los derechos del trabajo*. Obtenido de http://www.industria.ccoo.es/comunes/recursos/99927/doc154540_Bangladesh_En_defensa_de_los_derechos_del_trabajo.pdf. CC.OO e IndustriALL.
- BOIX, I. (2015). *Vietnam 2015: Una nueva aproximación sindical - IV – al país, a su sindicalismo y a sus industrias de la confección y del calzado*. Madrid: Secretaría de Internacional de CCOO de Industria Coordinación de IndustriALL Global Union para el Acuerdo Marco Global con INDITEX. Obtenido de http://industria.ccoo.es/comunes/recursos/99927/2076991Informe_Vietnam_2015.pdf
- BRUCE, M., y DALY, L. (2011). Adding value: challenges for UK apparel supply chain management a review. *Production Planning & Control: The Management of Operations*, V. 22 N° 3, 210-20.
- BUXMANN, P. (1999). *Evaluating the Use of Information Technology in Interorganizational relationships*. Hawaii Conference on Systems Sciences. Maus.
- CALLEJO, J. (2002). Observación, entrevista y grupo de discusión: el silencio de tres prácticas de investigación. *Rev. Esp. Salud Pública*. V.76, N°5. Obtenido de http://scielo.isciii.es/scielo.php?pid=S11357272002000500004&script=sci_arttext&lng=e
- CAREAGA, C. (2014). *Perspectivas del modelo empresarial chino*. UOC.

¹⁷ "A roupa intelixente que che pode salvar a vida. Cando a roupa non é so para vestir. En principio coída a nosa saúde protexéndonos dos elementos, pero varios inventores aspiran a que os beneficios sexan moito maiores. Varios prototipos de "pezas de roupa intelixentes" con tecnoloxía incorporada garanten poder detectar doenzas a tempo de seren tratadas, como o cancro ou a epilepsia", texto elaborado por F. Graham a través de BBC.com do 27/08/2014.

- CATTERMOLE, A. (07 de 2015). Gestión y control de la cadena de valor dentro del sector textil en países en vías de desarrollo, hacia los límites de la logística y el outsourcing: Ética o Estética. Documentación propia extraída de un análisis DELPHI/entrevista al autor. (A. Luque, Entrevistador)
- CHÉRCOLES, J. (07 de 2015). Gestión y control de la cadena de valor dentro del sector textil en países en vías de desarrollo, hacia los límites de la logística y el outsourcing: Ética o Estética. Documentación propia extraída de un análisis DELPHI/entrevista al autor. (A. Luque, Entrevistador)
- CONSEJO INTERTEXTIL ESPAÑOL. (17 de 04 de 2016). <http://consejointertextil.com>. Obtenidode http://consejointertextil.com/docs/datos_generales_textil_confeccion.pdf
- CORDERO, M. (2015). El derecho de las niñas y niños al trabajo: un derecho secuestrado por el adultismo y capitalismo hegemónicos. *Anales de la Cátedra Francisco Suárez*, N°49, 87-127.
- CUELLO, H. (16 de 12 de 2015). *Myanmar, la última frontera de la empresa española*. http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/web/rielcano_es/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/ari73-2015-cuello-myanmar-ultima-frontera-empresa-espanola
- DEL RINCÓN, D., ARNAL, J., LATORRE, A., y SANS, A. E. (1995). *Técnicas de investigación en Ciencias Sociales*. Madrid: Dickinson.
- DONAGHEY, J., REINECKE, J., NIFOROU, C., y LAWSON, B. (2014). From employment relations to consumption relations: balancing labor governance in global supply chains. En *Human Resource Management*, 53(2), 229-252.
- FLORES, G. (2010). *La acción sindical y las dinámicas de deslocalización industrial*. Cuadernos de relaciones laborales V.28 N°1, 65-86.
- GARCÍA LUENGOS, J. (07 de 2015). Gestión y control de la cadena de valor dentro del sector textil en países en vías de desarrollo, hacia los límites de la logística y el outsourcing: Ética o Estética. Documentación propia extraída de un análisis DELPHI/entrevista al autor. (A. Luque, Entrevistador)
- GIL, I., MOLLÁ, A., y RUIZ, M. (2008). Automatización del almacén y surtido en la distribución de productos de uso duradero. *Universia Business Review*. N°19, 118-133.
- GROBLER, A., LAUGEN, B., ARKADER, R., y FLEURY, A. (2013). Differences in outsourcing strategies between firms in emerging and in developed markets. *International Journal of Operations and Production Management*, 33 (3), 296-321.
- GUERCINI, S., y RUNFOLA, A. (2004). Guercini, S. and A. Runfola (2004), "Sourcing strategies in clothing retail firms: product complexity versus overseas supply chain. *Journal of Costumer Behaviour*, V.3, issue 3, 305-334.
- HUMAN RIGHTS WATCH. (12 de 03 de 2015). *Camboya: Trabajadores de la industria de la confección están desprotegidos*. Obtenido de <http://www.hrw.org/es/news/2015/03/11/camboya-trabajadores-de-la-industria-de-la-confeccion-estan-desprotegidos>
- IRANZO, C., y RICHTER, J. (2012). Las implicaciones de la subcontratación laboral. La subcontratación laboral en América Latina: Miradas multidimensionales. N°39. *Escuela Nacional Sindical*.
- KAIPL, E. (07 de 2015). Gestión y control de la cadena de valor dentro del sector textil en países en vías de desarrollo, hacia los límites de la logística y el outsourcing: Ética o Estética. Documentación propia extraída de un análisis DELPHI/entrevista al autor. (A. Luque, Entrevistador)
- KUMAR, S., y ARBI, A. (2008). Outsourcing strategies for apparel manufacture: a case study. *Journal of Manufacturing Technology Management*, V. 19 N° 1, 73-91.
- LANDETA RODRÍGUEZ, J. (2002). *El método Delphi. Una técnica de previsión del futuro*. Barcelona: Ariel.
- LINSTONE, H., y TUROFF, M. (1975). *The Delphi method: Techniques and applications*. Reading, MA: Addison-Wesley. V.29.
- ACUERDOS DE EMPRESA TRANSNACIONALES. (2014). *Los Acuerdos de Empresa Transnacionales*. EURACTA 2 - European Action on Transnational Company Agreements. Acuerdo N° VS/2013/0350. http://www.1mayo.ccoo.es/nova/NNws_ShwNewDup?codigo=4698&cod_primaria=1169&cod_secundaria=1169#.VQV8Lo4dInA

- MACCARTHY, B., y JAYARATHNE, P. (2012). Sustainable collaborative supply networks in the international clothing industry: a comparative analysis of two retailers. *Production Planning & Control*, V.23 N°4, 252-68.
- MARTINEZ BARREIRO, A. (2008). *La moda rápida: última transformación del sistema de la moda*. Universidad Nova de Lisboa.
- MARTÍNEZ PIÑEIRO, E. (2003). La técnica DELPHI como estrategia de consulta a los implicados en la evaluación de programas. *Revista de Investigación Educativa*, V.21, N°2, 449-463.
- MÉNDEZ, D. (04 de 09 de 2013). *¿Quiere vender más barato? Apúntese al 'made in China'+1*. Obtenido de http://www.elconfidencial.com/mundo/2013-09-04/quiere-vender-mas-barato-apuntese-al-made-in-china-1_24465/
- MENGUAL, S. (2011). *La importancia percibida por el profesorado y el alumnado sobre la inclusión de la competencia digital en educación Superior*. Alicante: Departamento de Didáctica General y Didácticas específicas de la Facultad de Alicante.
- MONÍN, C. (2011). ¿La misma panoplia para todos? *El Atlas de las mundializaciones*, 138.
- NAVARRO, V. (23 de 05 de 2013). *Lo que no se dice sobre Bangladesh*. Obtenido de [vnavarro.org](http://www.vnavarro.org/?p=8939&lang=CA): <http://www.vnavarro.org/?p=8939&lang=CA>
- NISHIGUCHI, T. (1994). *Strategic Industrial Sourcing: The Japanese Advantage*. Oxford University Press.
- OMC. (2015). <https://www.wto.org>. *Estadísticas del comercio internacional 2015*. Obtenido de https://www.wto.org/spanish/res_s/statis_s/its2015_s/its15_toc_s.htm
- ORELLANA SALVADOR, D. (2003). *La salud en la globalización*. Abya Yala.
- ORSATTI, A. (07 de 2015). Gestión y control de la cadena de valor dentro del sector textil en países en vías de desarrollo, hacia los límites de la logística y el outsourcing: Ética o Estética. Documentación propia extraída de un análisis DELPHI/entrevista al autor.(A. Luque, Entrevistador)
- PILL, J. (1971). The Delphi method: substance, context, a critique and an annotated bibliography. *Socio-Economic Planning Sciences*. V.5, issue 1, 57-71.
- RODRÍGUEZ GARAVITO, C. (2007). La ley de Nike: el movimiento antimaquila, las empresas transnacionales y la lucha por los derechos laborales en las Américas. *El derecho y la globalización desde abajo: hacia una legalidad cosmopolita*. *Anthropos*, 61-85.
- ROMANO, D. (07 de 2015). Gestión y control de la cadena de valor dentro del sector textil en países en vías de desarrollo, hacia los límites de la logística y el outsourcing: Ética o Estética. Documentación propia extraída de un análisis DELPHI/entrevista al autor.(A. Luque, Entrevistador)
- RUIZ OLABUÉNAGA, J., e ISPIZUA, M. (1989). *La descodificación de la vida cotidiana*. Univ. Deusto.
- SARDAR, S., y LEE, Y. (2013). Analysis of outsourcing strategies for cost and capacity flexibility in textile supply chain management. *Proceedings of the 17th International Conference on Industrial Engineering Theory, Applications and Practice (IJIE 2013)*, 218-225.
- Seresponsible. (16 de 06 de 2014). *Los consumidores estarían dispuestos a boicotear a las empresas "irresponsables"*. <http://www.seresponsible.com/2014/06/16/consumo-responsable-2/>
- STEINBERG, F. (25 de 11 de 2011). *¿Se está reconfigurando el orden económico internacional? (ARI)*. (realinstitutoelcano.org, Ed.) Obtenido de http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?wcm_global_context=/elcano/elcano_es/zonas_es/ari156-2011
- STEVIS, D. (2010). *International Framework Agreements and global social dialogue: Parameters and Prospects*. Geneva: International Labour Office.
- STRAUSS, A., y CORBIN, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory, procedures and techniques*. Sage Publications. Newbury Park, CA.
- SU, J. (2013). Strategic sourcing in the textile and apparel industry. *Industrial Management + Data Systems*, 113(1), 23-38.
- VALLES, M. (2014). *Entrevistas cualitativas*. CIS-Centro de Investigaciones Sociológicas. V.32.
- VÉLEZ PAREJA, I. (2002). *Decisiones de inversión enfocada a la valoración de empresas*. Bogotá: CEJA.
- WELFORD, R., y FROST, S. (2006). *Corporate social responsibility in Asian supply chains*. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. V.13, N°3, 166-176.

Anexo II. Participantes.

Experto	Organización
Fernando Oliván	Dir. Observatorio Euromediterráneo
Isidor Boix	(FITEQA-CCOO)
Octavio Granado	Ex secretario de edo. de S. Social
Michael Addo	Universidad de Exeter, UK
Gabriel Flores Sánchez	Ins. Complutense de Estudios Internacionales
Aleida Hernández	Univ. Nacional de México
Juan A. Cano	Value4Chain
M ^a del Mar Maira Vidal	Universidad de Valladolid
RodrigoMartín	Universidad Rey Juan Carlos
Alejandro Goldberg	CONICET
Amaya Apesteguía	OCU
Ibon Maza	BABYAUTO
Enrique Dussel	Univ. Nacional de México
Jesús García Luengos	RESET
Jordi Bonet	Universidad de Barcelona
Jose Manuel Pureza	Universidad de Coímbra Y CES
Roberto Toscano	Escritor, investigador y diplomático
Juan Manzanedo	LOGISFASHION
Juan Pérez Ventura	El Orden Mundial en el S. XXI
Paula Alves	UGT
Santi Mallorquí	Organic Cotton Colours
Martim Gemzell	Freelance-WarontWant
Gema Gómez	SlowFashion
Carmen Gómez-Cotta	ETHIC
Enrique Palazuelos Manso	Universidad Complutense de Madrid
Michael Tamvakis	Cass Business School City Univ. of London
Eva García	Ecoology
Alejandro Dulitzky	Universidad Nacional de San Martín
Juan Torres	Universidad de Sevilla
Amparo Merino Segovia	Universidad de Castilla la Mancha
Gonzalo Berrón	FES (Fundación Friedrich Ebert)
Alejandro Teitelbaum	AAM
Carmen Silla	JEANOLOGIA
Antonio Baylos	Universidad de Castilla la Mancha
Álvaro Orsatti	CSA
Monika Kemperle	IndustriALL Global Union
Mariano Aguirre	NOREF
Pablo José Martínez Osés	2015yMás
Iñaki Barcena	EHU
Virginia Rondeel	Moda Sostenible BCN
Marta Castells	CITYC
Enrique Guerrero Salom	Eurodiputado
Javier Chércoles	Primark
Esteban Kaipl	Universidad de Litoral
Iratxe Arteagoitia & Eva Kreisler	Setem & Clean Clothes Campaign

Anexo I on line.

ANEXO I. MODELO DE HERRAMIENTA DE RECOGIDA DE DATOS, CUESTIONARIO 1 (EXPERTOS EN GLOBALIZACIÓN, DERECHO LABORAL, MIGRACIONES, LOGÍSTICA, DERECHOS HUMANOS, ECONOMÍA, ONG'S, ETC).

¿Qué condicionantes posibilitan la fabricación de —ropa y derivados textiles— en países en vías de desarrollo, subdesarrollados, etc., en condiciones diferentes a los de países avanzados?

Las auditorías —textiles— tal y como están planteadas actualmente, no logran erradicar muchos de los abusos laborales, sociales o medioambientales, ¿es el código de conducta¹⁸ o la RSC la solución?

¿Cree que sería necesario (y posible) articular algún mecanismo social-laboral de carácter vinculante (no RSC voluntaria) para que las grandes empresas multinacionales —textiles— protejan mínimamente situaciones extremas como accidentes de trabajo que desencadenan en fallecimientos, y por tanto una cobertura real de seguridad social¹⁹ acorde con las limitaciones de cada país y los recursos de la empresa?

¿Es necesario el establecimiento de un organismo internacional que vele por el cumplimiento de los derechos fundamentales (incluyendo el medio ambiente) a nivel global, véase Tribunal Penal Internacional de Empresas Transnacionales?

Los sindicatos en la actualidad disponen de legislaciones nacionales (débiles en muchos casos como Bangladesh, Vietnam, Camboya, China, India, etc.) e internacionalmente se utilizan las directrices de la OCDE, la declaración tripartita de la OIT, el Pacto Global de las Naciones Unidas y códigos de conducta internacionales (OIT, OCDE), siempre dentro de controles y resoluciones no vinculantes. Hacia dónde avanza el sindicalismo del siglo XXI, ¿es necesario, está deliberadamente sepultado, etc.?

En un futuro próximo, la fuerza del trabajo tal y como la conocemos actualmente, es posible que tenga un carácter cada vez más residual y con menos derechos²⁰ ¿hacia dónde se dirigen los procesos de globalización laboral?

Determinados países productores —de ropa textil— (Asiáticos, Brasil, Marruecos, Europa del este, África) tienen considerables índices de corrupción²¹ ¿es necesario llevar a cabo este tipo de comportamientos (en cualquiera de sus vertientes) para poder desarrollar actividades industriales competitivas y trabajar en igualdad?

Existen centenares de recomendaciones, miles de libros, papers y conferenciantes de exclusivas escuelas de negocios detallando las virtudes de la RSC, pero aun así, no hay unanimidad al respecto en su definición y alcance. Uno de los mayores problemas detectados para el pleno desarrollo de estas políticas voluntarias, es la carencia de una legislación laboral y medioambiental básica y sólida en muchos aspectos (y países), que

¹⁸ En Myanmar se ha aprobado el primer código el 2/02/2015 por parte de *La Asociación de Fabricantes de Ropa Myanmar* MGMA.

¹⁹ La India se está planeando lanzar su cobertura sanitaria universal basada en el Rashtriya Swasthya Bima Yojna (RSBY) existente para los pobres. Según ActionAid el 92% de las víctimas del derrumbe del Rana Plaza (en Bangladesh) no podrá volver a trabajar.

²⁰ Actualmente existen aplicaciones como proz.com y logueworks.com que permiten como cliente ofertar la traducción de un texto delimitando lo que estamos dispuesto a pagar (una puja laboral), en la que se genera un beneficio para ambas partes en muchos casos sin tributar y por debajo del precio de convenio; o cuando se desarrolla un nuevo modelo de coche, la propia dirección de la marca lo ofrece a sus fábricas para ver cual lo hace más barato, etc.

²¹ Índice de percepción de la corrupción en 2014 según Transparencia Internacional.

garanticen una seguridad jurídica mínima antes de poder avanzar hacia una mejora voluntaria com propone la RSC ¿cómo valora esta situación presente y futura?

Hoy en día, tenemos la generación de jóvenes y directivos más preparados de toda nuestra era moderna, pero en muchos casos ¿a qué cree que es debida la mala imagen de los mismos, así como de las corporaciones a las que representan?

La escalada de conflictos e intereses en relación a la apropiación y compra de recursos naturales en todo el planeta ¿cree que marcará el devenir del consumo, de la sociedad y de las organizaciones internacionales tal y como la conocemos actualmente?

Existen herramientas para medir el retorno social (retorno de imagen) sobre la inversión realizada, de hecho, un conocido miembro del Parlamento Inglés diputado del Partido Conservador Británico, Chris White, presentó una ley Public Services (Social Values) Act 2012, cuyo propósito es integrar estas mediciones en las licitaciones públicas para priorizar a las empresas con gran impacto social sobre las que no lo tengan ¿corremos el riesgo de preocuparnos más por la forma que por el fondo?

El valor de la marca (tangible e intangible) de las principales empresas —textiles y no textiles— puede estar en peligro, ya que pese a cumplir la legalidad, en muchos casos están condenadas por la ciudadanía. Poco a poco, se está pasando de tener un consumo pasivo a entenderlo de una manera más activa, debido entre otras cosas a las malas prácticas empresariales y a la existencia de nuevos canales de información como las aplicaciones online (BuyCott, Demand GMO Labeling, Boycott Invaders, OpenLabel, GoodGuide, Check-in for Good y Mogl) que permiten saber si el dueño de una empresa financia a un determinado político o si marcas determinadas apoyan el matrimonio homosexual entre otras. Cómo valora Ud. ese nuevo paradigma ¿el empuje del consumidor puede hacer desaparecer una marca o afectar a una empresa transnacional?

¿Los consumidores tienen derecho a saber el 100% de los componentes —de manera independiente y real— de las prendas textiles a través de su etiquetado (y trazabilidad)? *laboratorios especializados no son capaces de conocerlos entregándoles una prenda de muestra debido al gran número de componentes y derivaciones que contienen las mismas, entre otras cosas debido a secretos empresariales.

Muchas de las enfermedades son causadas por el uso industrial de sustancias que o no son permitidas o aun siéndolo, la comunidad científica ha detectado que no deberían de serlo, en un futuro próximo, ¿ve posible la imputación de esos costes sanitarios a las multinacionales textiles-químicas-alimentarias (ej. disruptores endocrinos²²)?

Las empresas textiles o alimentarias (la mayoría de ellas) cada día están tomando más conciencia social-medioambiental-laboral, pero ¿cuánto cree Ud. que hay de ética, y cuanto de estética? Ya que los estudios científicos señalan que cada vez la ropa y la alimentación que consumimos genera mayor riesgo para la salud y tanto ONG's como científicos no paran de poner en evidencia a la industria.

²² En los últimos años, se ha incrementado, sobre todo en los países con más industrializados, la incidencia de enfermedades del sistema reproductor (infertilidad, malformaciones, pubertad precoz, etc.), de cáncer (ovarios, mama, testículos, tiroides), de enfermedades neurológicas, trastornos de la conducta en la infancia (autismo, hiperactividad) y alteraciones metabólicas (síndrome metabólico, obesidad, diabetes). También, se ha observado el declive de la capacidad reproductiva de las poblaciones de numerosas especies de animales silvestres, que incluyen invertebrados, anfibios, aves, peces y mamíferos. Ver el informe científico a nivel mundial "*State of the science of EDCs 2012*" del Programa de Naciones Unidas para el Medio Ambiente (UNEP) y la OMS destacando que los alteradores hormonales son una amenaza global para la salud humana y de los ecosistemas.

MODELO DE HERRAMIENTA DE RECOGIDA DE DATOS, CUESTIONARIO 2 (EXPERTOS EN RIESGOS QUÍMICOS, TÓXICOS, BIOLOGÍA, TEXTILES, LABORATORIOS DE ANÁLISIS, DISRUPTORES, ETC).

1. Actualmente conocemos la existencia de textiles que contienen productos químicos²³ (como por ej. alquilfenoles, ftalatos, bromados, perfluorados, metales, etc.) con capacidad de afectación a la salud humana y disponibles prácticamente en cualquier prenda ¿Por qué se siguen utilizando?
2. ¿A que es debido que tanto en el sector textil, como en el sector de la salud alimentaria, los porcentajes de límites máximos de exposición (incluso inadvertida) ante sustancias químicas peligrosas, puedan ser tan diferentes en función a la agencia de calificación, organismo, multinacional o país que realiza el estudio?
3. El reconocimiento de evidencias científicas por parte de organismos internacionales, así como por parte de la industria sobre la correlación entre sustancia química-enfermedad²⁴ ¿Qué consecuencias traería?
4. El principio de precaución según la UE frena el desarrollo industrial, ¿El actual modelo económico es compatible con la seguridad de consumidores y trabajadores? *Actualmente se está negociando un nuevo tratado de inversiones TTIP entre UE y EE.UU?
5. Los tintes químicos podrían generar contaminantes altamente persistentes imposibles de filtrar²⁵, estos se almacenarían en la grasa de los seres vivos una vez que han entrado en la cadena trófica, ¿Qué consecuencias generarían para la salud?

²³ Por ej. el óxido de etileno o la inhalación de sales de cromo en determinadas condiciones de temperatura y humedad se transforman en cromo hexavalente, una sustancia tóxica y cancerígena, actividad prohibida en Europa pero que se sigue utilizando no en otros países fabricantes como Bangladesh.

²⁴ (Vobecky et al, 1979) y (Vobecky et al, 1984) indican la gran incidencia del cáncer colorrectal en los trabajadores de fábricas textiles de fibras sintéticas; según (Siemiatycki et al, 1994) la exposición a colorantes azoicos se relaciona con el cáncer de vejiga en varias industrias descubriendo una débil asociación entre ese cáncer y el manipulado de fibras acrílicas y polietileno (presentando un riesgo diez veces mayor a los trabajadores con más antigüedad), intoxicaciones hepáticas, producidas según (Redlich et al, 1988) como una consecuencia de la exposición a la dimetilformamida, bisulfuro de carbono CS₂ (utilizado en textiles sintéticos), según (Hernberg et al, 1970) y (Sweetnam et al, 1986) se asocia con un aumento de la mortalidad por isquemia cardíaca, reacciones alérgicas a los colorantes reactivos entre los trabajadores como así señala también (Estlander, 1988), (Sadhro et al, 1989) y (Seidenari et al, 1991), o infertilidad a causa de estar expuesto a diferentes agentes dentro de la industria textil como señala (Rachootin & Olsen, 1983) y (Buiatti et al, 1984); según (Kogevinas, 2012) "En base a las evaluaciones de la Agencia Internacional de Investigación sobre el Cáncer (IARC), hay 400 agentes químicos o físicos que se pueden considerar como cancerígenos y 150 se dan en el lugar de trabajo. Además, 18 ocupaciones o industrias están asociadas a un aumento del riesgo de cáncer entre sus trabajadores".

²⁵ "Los tintes convencionales utilizados por la industria textil global son muy peligrosos. Principalmente, para el medio ambiente, pero también para los consumidores" texto elaborado por The Ecologist para España y Latinoamérica el 01/04/2012.

-Existen estudios como "Decolourization of the reconstituted textile effluent by different process treatments: Enzymatic catalysis, coagulation/flocculation and nanofiltration processes" elaborado por Imen Khouni, Benoit Marrot, Philippe Moulin y Raja Ben Amar en el año 2013, que señalan que "la nanofiltración parece ser un proceso eficiente en la eliminación del color de las aguas residuales textiles".

- "En general, las moléculas de los colorantes utilizados en la actualidad son de estructuras muy variadas y complejas. La mayoría de ellos son de origen sintético, muy solubles en agua, altamente resistentes a la

6. Un tinte tóxico puede ser absorbido por un simple escaparatista de una tienda de ropa (a través de la explosión a tricloroanilinas y dicloroanilinas) pudiendo acabar estas toxinas en la sangre; en lugares como Vietnam, Bangladesh, India o Marruecos esta exposición puede ser mayor debido a sus condiciones de trabajo ¿Qué solución se puede articular ante un problema en muchos casos no reconocido?

7. Existen variedades de semillas de algodón modificadas genéticamente (careciendo de determinadas toxinas) este algodón BT, tiene una eficacia aproximada de tres años ante posibles enfermedades. Según testimonios de agricultores, expertos en medio ambiente, etc., ha crecido la presencia de determinadas plagas de insectos hasta ahora desconocidas así como el uso de pesticidas peligrosos ¿Es posible supervisar estas actuaciones que están en el origen de determinadas prácticas empresariales así como su legislación específica?

8. El valor de la marca (tangibles e intangibles) de las principales empresas -textiles y no textiles, puede estar en peligro, ya que pese a cumplir la legalidad, en muchos casos están condenadas por la ciudadanía. Poco a poco, se está pasando de tener un consumo pasivo a entenderlo de una manera más activa, debido entre otras cosas a las malas prácticas empresariales y a la existencia de nuevos canales de información como las aplicaciones online (BuyCott, Demand GMO Labeling, Boycott Invaders, OpenLabel, GoodGuide, Check-in for Good y Mogl) que permiten saber si el dueño de una empresa financia a un determinado político o si marcas determinadas apoyan el matrimonio homosexual entre otras. Cómo valora Ud. ese nuevo paradigma ¿el empuje del consumidor puede hacer desaparecer una marca o afectar a una empresa transnacional?

9. ¿Los consumidores tienen derecho a saber el 100% de los componentes —de manera independiente y real— de las prendas textiles a través de su etiquetado (y trazabilidad)? *laboratorios especializados no son capaces de conocerlos entregándoles una prenda como muestra debido al gran número de componentes y derivaciones que contienen las mismas, entre otras cosas debido al secreto empresarial.

10. Muchas de las enfermedades son causadas por el uso industrial de sustancias que o no son permitidas o aun siéndolo, la comunidad científica ha detectado que no deberían de serlo, en un futuro próximo, ¿ve posible la imputación de esos costes sanitarios a las multinacionales textiles-químicas-alimentarias (ej. disruptores endocrinos²⁶)?

11. Las empresas textiles o alimentarias (la mayoría de ellas) cada día están tomando más conciencia social-medioambiental-laboral, pero ¿Cuánto cree Ud. que hay de ética, y cuanto de estética? Ya que los estudios científicos señalan que cada vez la ropa y la alimentación que consumimos genera mayor riesgo para la salud y tanto ONG's como científicos no paran de poner en evidencia a la industria.

Revista Galega de Economía: <http://www.usc.es/econo/RGE/benvidag.htm>

acción de agentes químicos poco biodegradables." Documento de investigación titulado "*Degradación de aguas residuales de la industria textil por medio de fotocatalisis*" de L. F. Garcés Giraldo del 17/05/2015.

²⁶ En los últimos años, se ha incrementado, sobre todo en los países con más industrializados, la incidencia de enfermedades del sistema reproductor (infertilidad, malformaciones, pubertad precoz, etc.), de cáncer (ovarios, mama, testículos, tiroides), de enfermedades neurológicas, trastornos de la conducta en la infancia (autismo, hiperactividad) y alteraciones metabólicas (síndrome metabólico, obesidad, diabetes). También, se ha observado el declive de la capacidad reproductiva de las poblaciones de numerosas especies de animales silvestres, que incluyen invertebrados, anfibios, aves, peces y mamíferos. Ver el informe científico a nivel mundial "*State of the science of EDCs 2012*" del Programa de Naciones Unidas para el Medio Ambiente (UNEP) y la OMS destacando que los alteradores hormonales son una amenaza global para la salud humana y de los ecosistemas.